

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, DISKURS: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski i recenzentski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Dragana Mašović

Prof. dr Mihailo Antović

Prof. dr Miloš Kovačević

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Marija Knežević

Prof. dr Yunichi Toyota

Prof. Colin Nicholson

Prof. dr Walter Epp

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Savka Blagojević

Prof. dr Anđelka Pejović

Prof. dr Violeta Stojičić

Dr Biljana Sikimić

Doc. dr Dušan Stamenković

Doc. dr Olga Panić-Kavgić

Sekretari konferencije:

Mr Ljiljana Janković

Recenzenti:

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Vidan Nikolić

Prof. dr Igor Lakić

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, DISKURS
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2015.

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, DISKURS: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić
DISKURS KAO TEKST, KONTEKST I OBLIK DRUŠTVENE PRAKSE 9

Plenarno izlaganje
Slavica Perović
ANALIZA DISKURSA I KNJIŽEVNO DJELO 31

I

SPECIFIČNI DISKURSI – TEKST, STIL I REGISTAR

Милош М. Ковачевић
ДИСКУРС ЈЕДНЕ ПЈЕСМЕ АЛЕКА ВУКАДИНОВИЋА
У ДИСКУРСНОЈ АНАЛИЗИ 49

Илијана Чутура, Марина Јањић
ФЛЕКСИБИЛНОСТ И ТЕХНОЛОГИЗАЦИЈА ДИСКУРСА
У ВРЕДНОВАЊУ НАУЧНОГ РАДА 63

Бранка Миленковић и Тања Русимовић
РЕИТЕРАЦИЈА КАО КОХЕЗИВНО СРЕДСТВО У УСМЕНОЈ
РЕАЛИЗАЦИЈИ АКАДЕМСКОГ ДИСКУРСА 79

Jelena Matić
DISCOURSE SYSTEM OF TWO UNIVERSITY WEBSITES 91

Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић
РЕЦЕПТУРНИ СТИЛ ГАСТРОНОМСКОГ ДИСКУРСА 105

Маја Stevanović
РОЈМОВНЕ МЕТАФОРЕ ТАЈНОГ ГОСТА У ОБЛАСТИ
РЕСТОРАНСКЕ КРИТИКЕ 119

Иван Цветановић, Владета Радовић
СТИЛСКИ ИЗРАЗИ НАГОВАРАЊА У ДИСКУРСУ ТВ РЕКЛАМЕ 129

Mirjana Filipović
THE LANGUAGE OF FLESH AND ROSES IN FRAGRANCE
ADVERTISING-DISCOURSE ANALYSIS OF FRAGRANCE WRITTEN ADS 139

Маја Stanojević Gocić
МЕТАФОРЕ У ПРАВНОМ ДИСКУРСУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ 151

Andrej Blagojević
ПРАВНИ ДИСКУРС У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА 165

Милица Кочовић, Стефан Тодоровић АНАЛИЗА ЈЕЗИКА УПУТСТАВА ЗА УПОТРЕБУ ЛЕКОВА НА СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ	179
Лидија Мирков ДИСКУРС ПРИПОВЕДАЊА У ИНФОРМАТИВНИМ НОВИНАРСКИМ ЖАНРОВИМА ДНЕВНОГ ЛИСТА <i>ПОЛИТИКА</i>	193
Dušan Stamenković, Miloš Tasić ANALIZA DISKURSA U VIZUELKOM JEZIKU STRIPA	203
Карина Авагјан ЕТНИЧКИ ВИЦ КАО ПОСЕБАН ТИП ХУМОРИСТИЧКОГ ДИСКУРСА	219

II

DISKURS , POLITIKA, KOMUNIKACIJA

Vladimir Figar, Mihailo Antović METAPHOR CLUSTERS IN <i>THE NEW YORK TIMES</i> PRESS REPORTS OF THE 2012 PRESIDENTIAL ELECTIONS IN THE U.S.	233
Anrijana Aničić MODALITY IN POLITICAL DISCOURSE: MODALISED UTTERANCES IN THE OBAMA-ROMNEY ELECTION DEBATE	259
Milena Podolšak PUT KA BOLJOJ BUDUĆNOSTI: KRITIČKO-KOGNITIVISTIČKA ANALIZA TEMPORALNIH METAFORA U SRPSKOM POLITIČKOM DISKURSU	271
Tatjana Đurović COGNITIVE LINGUISTICS MEETS CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS: THE REPRESENTATION OF ASYLUM SEEKERS IN SERBIAN MEDIA DISCOURSE	283
Strahinja Stepanov SERBIAN PRESIDENTIAL (PRE-)ELECTION SLOGANS: TEXTUAL AND ILLOCUTIONARY ASPECT	295
Гордана Векарић, Гордана Јелић ЈЕЗИЧКИ ИЗРАЗИ ГОВОРНОГ ЧИНА ИЗВИЊЕЊА У СРПСКОМ ПАРЛАМЕНТАРНОМ ДИСКУРСУ	315
Melina Nikolić METALINGUISTIC MEANS FOR EXPRESSING POWER IN DISCOURSE	327
René Lacroix METACOMMUNICATING ON ONE'S OWN SOCIALLY DEVALUATED BEHAVIOR	339
Marija Kusevska MITIGATING DISAGREEMENT: CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	351

Saša Trenčić USE OF ANGLICISMS, CODE-SWITCHING AND GRAMMAR MISTAKES IN SPOKEN DISCOURSE OF THE FIRST GENERATION OF SERBIAN IMMIGRANTS IN CANADA	363
Сања Вулетић СТАВОВИ ГОВОРНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА О ЈАВНОМ И ПРИВАТНОМ ДИСКУРСУ	377

III DISKURSNA VREDNOST ELEMENATA JEZICKOG SISTEMA

Јованка Милошевић КВАЛИФИКАТИВНЕ АДВЕРБИЈАЛНЕ ДОПУНЕ У ПОЛИТИЧКОМ ДИСКУРСУ	393
Vladimir Ž. Jovanović, Savka Blagojević THE ROLE OF TAG QUESTIONS IN ENGLISH AND SERBIAN INTERVIEW DISCOURSE	405
Aleksandar Pejčić PAUSES AND SPEECH RATE AS CORRELATES OF PERSUASIVENESS IN SERBIAN AND ENGLISH POLITICAL DISCOURSE	423
Predrag Novakov MODALNI GLAGOLI U ENGLLESKOM I SRPSKOM NAUČNOM DISKURSU	435
Драгана Бајић МОДАЛНОСТ ДИСКУРСА И У ДИСКУРСУ	449
Željka Babić EXPLORING TOPICALISATION IN DISCOURSE	463
Vladan Pavlović <i>I'M AFRAID THERE'S NO SUBORDINATE CLAUSE HERE</i> – ON THE STATUS OF SOME 'ADJECTIVE COMPLEMENT' CLAUSES FROM DISCOURSE PERSPECTIVE	473
Sofija Bilandžija, Zorica Kovačević STRUKTURISANJE UZROČNO-POSLEDIČNIH ODNOSA U DISKURSU NORVEŠKIH NOVINSKIH VESTI	485
Miloš D. Đurić NEKI ASPEKTI ENGLLESKOG DISKURSA ELEKTROTEHNIKE	495
Jelica Tošić COLLOCATIONS IN ENVIRONMENTAL PROTECTION DISCOURSE	511
Снежана Гудурић ХЛЕБ У ФРАНЦУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КРАТАК УВОД У ЕТНОГРАФИЈУ ГОВОРА	523

Јована Јовановић ЛЕКСЕМА <i>СТРАХ</i> У КЊИЖЕВНОМ И РАЗГОВОРНОМ ДИСКУРСУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА	535
Предраг Мутаџић – Ана Сивачки БАЛКАНСКИ ЈЕЗИЦИ И ОПСЦЕНИ ДИСКУРС	551
Иван Н. Јовановић ДИСКУРЗИВНА ВРЕДНОСТ ОПСЦЕНЕ ЛЕКСИКЕ У ФРАНЦУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	567

IV DISKURSNA PERSPEKTIVA U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Marija Stojković USING THE SINCLAIR AND COULTHARD MODEL OF DISCOURSE ANALYSIS FOR EXAMINING CLASSROOM COMMUNICATION IN UNIVERSITY LEVEL ELT	591
Jasmina Djordjevic THE NEGATIVE TRANSFER OF SOCIAL MEDIA DISCOURSE IN FORMAL EMAIL CORRESPONDENCE BETWEEN STUDENTS AND THEIR TEACHERS	605
Sabina Halupka-Rešetar EFL LEARNERS' PRAGMATIC COMPETENCE IN ADDRESSING THE INTERLOCUTOR	523
Daniela Kirovska-Simjanoska ESP STUDENTS AS SPOKEN DISCOURSE ANALYSTS – TAKING THE LANGUAGE FROM THE TEXTBOOK AND MAKING IT REAL	639
Marijana Marjanovikj Apostolovski DISCOURSE PERSPECTIVE IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES COURSE DESIGN	649
Milica Jotov NEOPHODNOST UKLJUČIVANJA I KULTUROLOŠKIH KOMPONENATA U ANALIZU DISKURSA	659

JEZIK, KNJIŽEVNOST, DISKURS: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

DISKURS KAO TEKST, KONTEKST I OBLIK DRUŠTVENE PRAKSE

Zbornik *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja* predstavlja jedan od dva toma radova sa osme multidisciplinarnе međunarodne konferencije *Jezik, književnost, diskurs*, održane na Filozofskom fakultetu u Nišu 25. i 26. aprila 2014. godine.

Kao i prethodnih godina, široko koncipirana tema, koja je omogućila mnogo različitih pristupa, izazvala je veliko interesovanje istraživača iz različitih filoloških i srodnih disciplina, tako da je na konferenciji bilo skoro sto sedamdeset učesnika sa različitih univerziteta i naučnih institucija u Srbiji i iz inostranstva (Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Hrvatska, Bugarska, Francuska). Nakon selekcije prispelih radova, odabrano je osamdeset devet, koji se i ovoga puta objavljuju u dva toma – jedan koji sadrži četrdeset šest radova iz oblasti jezičkih, kako teorijskih tako i primjenolingvističkih istraživanja, a drugi koji donosi četrdeset tri rada iz oblasti književnih i sociokulturoloških proučavanja.

Osnovna ideja od nastanka ovog sada već tradicionalnog multidisciplinarnog skupa bila je da se bavi proučavanjem jezika i književnosti u odnosu na neke od aktuelnih društvenih pojava i pojmova, pa bi se tema diskursa mogla donekle smatrati malim zaokretom ka više filološkoj perspektivi. Evidentno je, međutim, da su u proteklih pedesetak godina termini 'diskurs' i 'analiza diskursa' postali ključni pojmovi u mnogim akademskim disciplinama, uključujući i lingvistiku, književnoteorijske studije, komunikologiju i druge društvene nauke. To je pre svega bio odraz sve većeg interesovanja za proučavanje jezika na nadrečeničnom nivou, u stvarnoj upotrebi i u različitim jezičkim i vanjezičkim kontekstima (situacioni, društveno-istorijski, intertekstualni).

Ipak, uprkos brojnim i raznovrsnim proučavanjima, paradoksalno je da su ovi pojmovi i dalje nedovoljno precizno definisani, možda upravo zato što svaka disciplina i poddisciplina analizi diskursa prilazi iz ugla svog primarnog fokusa istraživanja. Zbog toga čini se da nikad nije naodmet organizovati konferenciju posvećenu proučavanju diskursa kao strukturisanih primera tekstova i u usmenom i u pisanom obliku, čiji je cilj da saopšte neke informacije, znanja, poglede i ideje, pri čemu bi fokus istraživanja bio kako na unutrašnjim odnosima u okviru datog diskursa tako i na spoljašnjim odnosima između različitih diskursa i različitih aspekata interdiskurzivnosti. Iz perspektive lingvističkih, književnoteorijskih i kulturoloških disciplina, imajući u vidu kritičko i humanističko stanovište, namjera nam je bila da istražujemo skrivene društvene, kulturne, interkulturne i međujezičke strukture, koje se mogu pretpostaviti ili ispoljiti kroz konkretne tekstove. U tom smislu, naša stanovišta su

bliska kritičkoj analizi diskursa, koja jezik posmatra kao oblik društvene prakse, a sagledava ga kroz tekstove, procese stvaranja i interpretacije tekstova i društvene uslove koji ih determinišu.

U najširem smislu, da se poslužimo citatom iz nedavno objavljene knjige, smatramo da je „analiza diskursa jedan od načina da se angažujemo na veoma važnom ljudskom zadatku. Zadatak je sledeći: razmisliti dublje o značenjima koja pripisujemo tuđim rečima kako bismo sebe učinili boljim, humanijim ljudima, a svet boljim, humanijim mestom“.¹

Radovi izloženi na konferenciji *Jezik, književnost, diskurs* u okviru jezičkih sesija, koji su uvršteni u zbornik *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*, bave se diskursom na vrlo raznovrsne načine, shvatajući ga kao kontekst, jezički, kulturni ili društveni, kao funkcionalni stil, ili kao neki oblik komunikativne društvene prakse i analiziraju ga kroz različite lingvističke, primenjenolingvističke i srodne discipline i teorijske modele. Ovakva raznovrsnost tema i pristupa uslovlila je i grupisanje radova u četiri tematske celine:

- Specifični diskursi – tekst, stil i registar;
- Diskurs, politika, komunikacija;
- Diskursna vrednost elemenata jezičkog sistema;
- Diskursna perspektiva u nastavi stranih jezika.

Na samom početku Zbornika, pre četiri tematske celine, nalazi se jedno od dva plenarna izlaganja, koje se izdvaja svojom širinom perspektive. Slavica Perović dovodi u vezu obe glavne oblasti naših skupova, proučavanja jezika i proučavanja književnosti i to upravo preko diskursa, kao naše centralne teme ovogodišnjeg skupa. Naslov rada, *Diskurs kao odgovor na Jakobsonovo „sramno zaostajanje“*, predstavlja aluziju na kritiku koju je davne 1958. godine Roman Jakobson uputio na račun neodrživosti međusobnog ignorisanja lingvista i proučavalaca književnosti, što je on okvalifikovao sintagmom „sramno zaostajanje“ (engl. *flagrant anachronism*). Za proteklih pola veka, razvojem koncepta diskursa u njegovoj punoj kompleksnosti, ove dve naučne oblasti približile su svoje stavove i našle „zajednički jezik“, a nesamerljivost njihovih naučnih aparatura se postupno ublažila. Istovremeno se dešava obogaćenje kategorijalnih paradigmi i prilično sinhronizovani razvoj u obema naukama, a mesto mogućih i stvarnih susreta jeste upravo diskurs. Na brojnim primerima iz literature i ličnog korpusa, autorka razmatra mogućnost proširenja dometa pojedinačnih disciplina jezika i književnosti prosto na diskurs ili shvatanja književnosti kao društvenog diskursa.

Prvi segment zbornika *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*, naslovljen *Specifični diskursi – tekst, stil, registar*, sadrži četrnaest radova u kojima se

¹ „In the end, discourse analysis is one way to engage in a very important human task. The task is this: to think more deeply about the meanings we give people’s words so as to make ourselves better, more humane people and the world a better, more humane place.“ (*An Introduction to Discourse Analysis*, J. P. Gee, 2005: xii).

autori bave vrlo specifičnim i konkretnim diskursima, kao što su poetski diskurs, naučni i akademski diskurs, gastronomski, reklamni, pravni, informativni, instrukcijski, narativni, medijski, humoristički i multimodalni. Shvatajući diskurs na različite načine, kao tekst, stil ili registar, autori ovih radova primenjuju i različite načine analize, ilustrujući veoma široku i zanimljivu tematsku i metodološku raznovrsnost.

Na početku ovog segmenta je rad Miloša Kovačevića *Дискурс једне пјесме Алека Вукадиновића у дискурсној анализи*. Upoređujući karakteristike lingvističkih disciplina analiza diskursa i lingvistika teksta, i pokazujući da su njihovi temeljni kriterijumi podudarni, a primarni istraživanja tipovi kohezivnih i koherencijskih veza unutar pisanog ili govornog teksta i/diskursa, autor posmatra Vukadinovićevu pesmu „Jutrima blagim Božjim večerima“ kao zatvoreni poetski diskurs ili tekst unutar koga su istraženi svi tipovi kohezivnih i koherencijskih veza.

Sa poetskog diskursa prelazimo na različite neknjiževne oblike, pa su najpre data tri rada u čijem je fokusu neki oblik akademskog diskursa. Sa pozicija kritičke analize diskursa, Biljana Čutura i Marina Janjić u radu *Флексибилност и технолојизација дискурса у вредновању научног рада* prepoznaju navedene karakteristike specifičnog tipa akademskog diskursa kao posledicu globalnog kapitalizma. Analizom javno dostupnih izveštaja o samovrednovanju fakulteta i naučnih radova, autorke pokazuju da se jezičko oblikovanje ovih tekstova odlikuje visokom tehnologiziranošću, konvencionalizovanošću, prisustvom određenih formula i modela kvantifikacije, što objašnjavaju kao posledicu tržišnog otvaranja visokoškolskog prostora u uslovima tranzicije i globalizacije, ali i novouspostavljenih sistema kontrole kvaliteta. U drugom radu koji se bavi ovim tipom diskursa, *Реитерација као кохезивно средство у усменој реализацији академског дискурса*, Branka Milenković i Tanja Rusimović prepoznaju usmeni akademski diskurs kao hibridni žanr, odnosno kombinaciju naučnog i razgovornog stila. Polazeći od ideje o društvenoj uslovljenosti diskursa i pojma diskursne kompetencije koja podrazumeva element saradnje u komunikaciji, autorke na korpusu transkribovanih zapisa akademskih predavanja analiziraju upotrebljena kohezivna sredstva iz kategorije reiteracije, u kojoj prepoznaju tipove prostog ponavljanja, složenog ponavljanja, supstitucije i temaskog ujednačavanja. U trećem radu iz ove grupe, *Discourse system of two university websites*, Jelena Matić posmatra specifični diskurs veb-sajt prezentacija dva britanska univerziteta, iz perspektive etnografije komunikacije Dela Hajmza, koristeći teorijski konstrukt tzv. *speaking* šeme, ali i elemente multimodalne analize. Autorka identifikuje razlike između Kembridža, predstavnika starog tradicionalnog univerziteta i Lankastera, kao predstavnika novog i zaključuje da se primenjeni model analize i rezultati mogu praktično primeniti i u našoj zemlji u cilju poboljšanja atraktivnosti i informativnosti veb-sajtova srpskih univerziteta.

Diskurs koji je predmet analize u narednim radovima nije bio često u fokusu lingvističkih analiza. Baveći se tzv. gastronomskim diskursom, Radoje Simić i Jelena Jovanović Simić u radu *Рецептурни стил гастрономског дискурса* analiziraju recepte u nekim starijim i novijim priručnicima i u dnevnoj štampi, koristeći metode lingvistike teksta, pragmatike, žanristike i stilistike. Polazeći od Bahtinovih i postbahtinovskih ideja o govornim žanrovima, na jednoj strani, i funkcionalno-stilskih istraživanja, na drugoj, autori se bave funkcijama tzv. rematskih jezgara kao osnovnih ćelija žanrovske

organizacije teksta. Na osnovu toga moguće je utvrditi osnovne karakteristike recepturnog podstila, kao i njegovu poziciju u funkcionalno-stilskim tekstovnim oblicima. Neke od odlika su: leksika koja se tiče hrane, njene proizvodnje i upotrebe i ograničen broj glagolskih oblika u iskazima koji čine recepte (najčešći je infinitiv, ali se pored njega javlja i prezent prvog i drugog lica jednine i množine i imperativ). U širem smislu, gastronomskim diskursom se bavi i Maja Stevanović u radu *Pojmovne metafore tajnog gosta u oblasti restoranske kritike*. Oslanjajući se na teoriju pojmovnih metafora autorka otkriva i analizira izvorne domene koji se koriste u strukturiranju ciljnog domena RESTORAN u diskursu restoranske kritike. Korpus čine tekstovi iz rubrike restoranske kritike dnevnih novina *Blic* čiji autor koristeći pristup „tajnog gosta“. Autorka prepoznaje da jezičke realizacije ovako tematski uslovljenih pojmovnih metafora predstavljaju ne samo upečatljiva preslikavanja između ciljnog i izvornih domena, već, sa komunikativne i važnije, čine i moćno sredstvo ubeđivanja, persuzivnog diskursa u oblasti razvoja restoraterstva u Srbiji, i u krajnjoj liniji reklamnog diskursa. Upravo je reklamni diskurs predmet naredna dva rada. Sa opšteteorijskih stanovišta, Ivan Cveta-nović i Vladeta Radović u radu *Стилски изрази наговарања у дискурсу ТВ рекламе* zastupaju tezu da je u novoj eri masmedijske kulture došlo do potrebe za novim stilskim izrazima u kojima reklamna poruka postaje glavna poluga ubeđivanja potrošača da menja svoje mišljenje i ponašanje. Praznorečje i brzogovor zauzimaju mesto tradicionalnih argumenata i na taj način zavode kupce pri uveravanju da se stil koristi nezavisno od sadržaja. Konkretnim reklamnim diskursom bavi se Mirjana Filipović u radu *The language of flesh and roses in fragrance advertising – discourse analysis of fragrance written ads*. Autorka pokazuje na koji način se polne ideologije promovišu i podstiču kroz reklame za muške i ženske parfeme koristeći jezik kao medijum za uspostavljanje polne segregacije i održavanja polne socijalizacije. Primenjujući metodologiju kritičke analize diskursa, analizirano je kakva se jezička sredstva koriste za ženski a kakva za muški pol, koji ideološki uzori se promovišu i koje ideologije oni oslikavaju.

Dva rada posvećena su pravnom diskursu. Maja Stanojević Gocić istražuje pojavu konceptualnih metafora u pravnom diskursu engleskog jezika, na korpusu pravnih akata Evropske unije. U teorijskom modelu kognitivne teorije metafora, autorka polazi od pravnih metafora, poput RIGHTS ARE OBJECTS, a obuhvata i metafore poput ontoloških (LEGAL DOCUMENT IS A PERSON) i strukturalnih: TIME IS A MOVING ENTITY (‘time shall begin to run’), LEGAL DOCUMENT IS A MOVING ENTITY (‘enter into force’), TIME IS A LIMITED RESOURCE (‘expiry of that period’). Uprkos uvreženom mišljenju da metafore nisu karakteristične za pravni diskurs, autorka je u korpusu utvrdila prisustvo kao univerzalnih tako i tipično pravnih metafora. Andrej Blagojević u radu *Pravni diskurs u funkciji zaštite književnog dela* bavi se pravnim diskursom, odnosno zakonima i propisima kojima se on realizuje, a koji imaju funkciju da štite autorsko pravo stvaraoca književnih i drugih autorskih dela. Ukazuje se na složenu prirodu autorskog prava, koje s jedne strane, treba da zaštiti autora od zloupotrebe njegovog dela, a s druge strane, da omogući da autorska dela postanu dostupna širokoj čitalačkoj publici putem publikovanja ili nekim drugim oblikom diseminacije. Posebna pažnja posvećuje se zaštiti autorskih dela u modernom, digitalnom dobu.

Poslednja četiri rada u ovom prvom segmentu potvrđuju raznovrsnost specifičnih diskursa koji su bili predmet istraživanja i specifičnih pristupa. Milica Kočović i Stefan Todorović u radu *Анализа језика унутстава за употребу лекова на српском и енглеском језику* posmatraju diskurs kao stil i žanr, analizirajući njegove odlike primarno na leksičkom i sintaksičkom planu. Konkretni predmet istraživanja pripada naučnom stilu i tehničko-informativnom žanru, a kontrastiranjem su utvrđene razlike i sličnosti između engleskog i srpskog u upotrebi jezičkih elemenata. Za sledeća tri rada, zajedničko je to da se bave nekim oblikom narativnog diskursa. Lidija Mirkov analizira diskurs pripovedanja u informativnim novinarskim žanrovima dnevnog lista *Politika*, pri čemu se podrazumeva romantizovana, umekšana slika važnih događaja i dešavanja o kojima mediji govore. Metodom tople ljudske priče narativ se ostvaruje premeštanjem fokusa sa institucija i zvaničnih glasnogovornika na običnog čoveka, onog koga se teme dotiču, mada i ti „obični“ građani izgovaraju i prikazuju društveno poželjne i priznate stavove. Novinarski narativ, (eng. storytelling) pruža opravdanja i angažuje mase, sinhronizuje vrednosti pojedinaca u jednom društvu i mobiliše osećanja i produžava regulativno delovanje moći kroz samoispitivanje i samokontrolu – autocenzuru, bilo da je svesna ili ne. Kako autorka slikovito kaže, novinari od pasa čuvara demokratije postaju *mašine za fikciju*. Šireći pojam diskursa i analize diskursa, Dušan Stamenković i Miloš Tasić bave se analizom diskursa u vizuelnom jeziku stripa. Na teorijskim postavkama Stejnbruka (Stainbrook, 2003), Kinivija (Kinneavy, 1971) i Sarasenija (Saraceni, 2000), autori se bave brojnim pitanjima, kao što su odnos vizuelne i tekstualne komponente u stripu, modaliteti izražavanja u okviru stripova (naracija, opis, klasifikacija, itd.), ciljevi koji mogu da se ostvare kroz ovaj medij, naratologija stripa i pedagoška primena stripova. Kroz određeni broj ilustracija, autori prikazuju kako se date teorijske postavke mogu primeniti na analizu nekoliko vrsta stripa, što može doprineti rasvetljavanju nekih elemenata komunikacije kroz ovaj medij. Prvi segment Zbornika zatvara rad Karine Avagjan *Етнички виц као посебан тип хумористичког дискурса* u kome autorka analizira diskurs etničkih viceva, na ruskom i srpskom jeziku. Analiza obuhvata žanrovsku klasifikaciju etničkih viceva prema akterima fabule na osnovu njihove nacionalne pripadnosti i broja učesnika, kao i analizu jezičkih i vanjezičkih faktora aktualizacije etničkih stereotipa u vicevima u jezičkoj slici sveta Rusa i Srba koji je presudan za stvaranje i razumevanje viceva ove tematike.

Drugi segment zbornika *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*, naslovljen *Diskurs, politika, komunikacija*, sadrži jedanaest radova u kojima se autori bave javnim diskursom u široko shvaćenom smislu. Bilo da se radi o konkretnom političkom ili medijskom diskursu kao predmetu istraživanja, ili o diskursu shvaćenom kao oblik komunikacije, autori kroz teorijske modele kognitivne lingvistike, kritičke analize diskursa, pragmatike, sociolingvistike i teorije komunikacije razmatraju diskurs kao oblik društvene prakse i jezička sredstva kojim se on realizuje.

Prvih šest radova u ovom segmentu imaju za predmet politički i medijski diskurs koji se bavi politikom. U prva dva rada fokus je na američkom političkom

diskursu, a autori analiziraju dva uočena jezička fenomena – metafore i modalnost. Vladimir Figar i Mihailo Antović u radu *Metaphor clusters in the New York Times press reports of the 2012 presidential elections in the U.S.* kroz kombinovanu kvantitativno-kvalitativnu analizu istražuju ulogu klastera metafora u medijskom političkom diskursu. U teorijskom okviru teorije konceptualne metafore, autori identifikuju klasterne metafora i analiziraju načine na koje individualne mreže međusobno reaguju kada se nađu u vidu klastera, u cilju da pruže detaljan uvid u strukturu i preslikavanja koja se odvijaju unutar klastera metaforičkih mreža konceptualne integracije. Anrijana Aničić u radu *Modality in political discourse: modalised utterances in the Obama-Romney election debate* analizira modalne izraze i modalizovane iskaze u narativima predsedničkih kandidata Baraka Obame i Mita Romnija u toku predizborne kampanje u SAD 2012. godine u debati čija je centralna tema bila spoljnja politika. Analiza je usmerena ka tumačenju modalizovanih iskaza kao nosioca političkih poruka u predizbornoj debati, a autorka ispituje učestalost, distribuciju i značenje modalnih izraza i nudi interpretaciju modalizovanih iskaza u političkoj debati, posmatrajući modalnost kao epistemičku deiksu.

U naredna četiri rada predmet istraživanja je srpski politički i medijski politički diskurs. Milena Podolšak u radu *Put ka boljoj budućnosti: kritičko-kognitivistička analiza temporalnih metafora u srpskom političkom diskursu* na teorijsko-metodološkoj podlozi kognitivne lingvistike i kritičke analize diskursa analizira jezičku manifestaciju poimanja vremena u srpskom političkom diskursu. Istraživane su izjave koje su tokom 2013. godine dali političari u vezi sa odlukom o određivanju datuma za početak pregovora o pridruživanju Srbije Evropskoj uniji. Posebna pažnja je posvećena analizi poimanja istorijskog toka kao kretanja ka cilju i (dis)kontinuiteta u metaforičkom scenariju PUTOVANJA, sa namerom (de)legitimizacije određenih političkih stavova i odluka. Autorka uočava zakonitosti u upotrebi jezičkih sredstava kao instrumenta političkog ubeđivanja i postizanja političkih ciljeva pomoću nametanja i potvrđivanja određenog poimanja kolektivnog vremena i samim tim unutrašnje i spoljne politike zemlje. Sa istih teorijskih pozicija Tatjana Đurović u radu *Cognitive linguistics meets critical discourse analysis: the representation of asylum seekers in Serbian media discourse* bavi se načinima na koje je u medijskom diskursu predstavljeno pitanje azilanata. Analiza primera zasnovana je na metafori višeg reda TRAŽENJE AZILA/IMIGRACIJA JE DEJSTVO SILE, koju autorka razmatra kroz leksičke realizacije slikovnih shema SILA i SADRŽATELJ, kao i pojmovnih metafora VODA i RAT, tj. kroz upotrebu onih kognitivnih sredstava koja, manje ili više eksplicitno, sadrže elemente koncepta SILE, kao uzajamnog delovanja dvaju tela. Uz to, autorka nastoji i da ustanovi kako se pomoću spoja jezika i kognicije vrednosno prikazuju određeni učesnici u diskursu. Predstavljanjem azilanata bilo kao uzročnika kretanja u različitim obrascima slikovne sheme SILA, koje drugo telo, Srbija, uglavnom nastoji da zaustavi, bilo, kao bezlične mase vode ili neprijatelja, čija sila, snaga i broj prete da ugroze Srbiju predstavljenu kao SADRŽATELJ, još jedan su prilog kako se kroz upotrebu jezičkih i kognitivnih sredstava unutar određenog društvenog okvira podstiče negativno predstavljanje azilanata u medijskom diskursu na srpskom jeziku.

U radu *Serbian presidential (pre-)election slogans: textual and illocutionary aspect* Strahinja Stepanov analizira slogane iz teorijske perspektive lingvistike tek-

sta i pragmlingvistike. Imajući u vidu da su slogani nekakva vrsta rudimentalnog, „primitivnog simboličkog delovanja“, oni ipak nisu autonomna tekstualna forma. Analizom je utvrđeno da su slogani u čvrstoj vezi sa predizbornim govorima, tj. da je pravilna rokonstrukcija poruke slogana umnogome uslovljena primaočevom svešću o političkim stavovima konkretnog predsedničkog kandidata. Rekonstrukcijom šireg političkog konteksta i konteksta slogana autor analizira i ilokucioni potencijal slogana i zaključuje da su oni dominantno asertivi ili komisivi. Još jedan rad se bavi analizom političkog diskursa iz perspektive teorije govornih činova, dopunjene teorijom učtivosti. Gordana Vekarić i Gordana Jelić u radu *Језички изрази говорног чина извињења у српском парламентарном дискурсу* istražuju da li i u kojim prilikama srpska politička elita koristi forme izvinjenja, kao i da li se te forme zaista koriste u nameri da se ponovno uspostave narušeni odnosi u komunikaciji ili se mogu uvrstiti u instrumente moderne politike za iskazivanje moći u odnosu na političke protivnike. Rezultati analize ukazuju da se u odnosu na teoriju učtivosti najveći broj formi može svrstati u jezičku učtivost kojom, suprotno očekivanju u datoj formalnoj društvenoj situaciji, učesnici u komunikaciji pokušavaju da ublaže oštrinu svojih reči kako bi ih njihovi sagovornici doživeli kao učtive.

Tri rada koja slede posmatraju diskurs primarno kao komunikaciju i istražuju jezička sredstva za izražavanje različitih komunikativnih ponašanja. Melina Nikolić u radu *Metalinguistic means for expressing power in discourse* koristi kombinaciju kritičke analize diskursa i analize konverzacije da istraži upotrebu i funkcije metalingvističkih sredstava kao što su prekidanja i ćutanja (pauze i zastoji) u televizijskim intervjuiima iz 'hardtalk' tradicije, na engleskom i srpskom jeziku. Rezultati pokazuju da su i ćutanje i prekidanje veoma prisutni elementi u tom tipu intervjua, kao i da imaju različite funkcije izražavanja moći u diskursu. Oni mogu ukazivati na to koji učesnik u komunikaciji u određenom trenutku ima moć, ko je preuzima, kao i ko je u podređenom položaju, bez obzira na činjenicu da institucionalni karakter televizijskog (i bilo kog drugog) intervjua voditelju daje ulogu moćnog učesnika koji ima kontrolu u diskursu. René Lacroix u radu *Metacommunicating on one's own socially devaluated behavior* istražuje fenomen metakomunikacije i kako je ljudi koriste u svakodnevnom životu, u pokušaju da spreče da im njihova okolina ne pripisuje negativne osobine u situacijama kada se ponašaju na način koji ta okolina ocenjuje kao negativan. U analizi, autor pokazuje da metakomunikacija u određenim situacijama ne postiže ovaj cilj i bez obzira na to koliko i kako koristi metakomunikaciju, pojedinac ne može da zaštiti svoju javnu sliku o sebi, da održi obraz, odnosno, prema Gofmanu i teoriji učtivosti, *lice*. Blisko povezan sa konceptom učtivosti u komunikaciji je i naredni rad, *Mitigating disagreement: cross-cultural perspective*. Autorka Marija Kuševska istražuje ublažavanje neslaganja u engleskom i makedonskom jeziku, u razgovornom diskursu tokom manje-više neformalnih sastanaka. Ublažavanje se uopšteno definiše kao jezička komunikativna strategija ublažavanja iskaza, smanjenje njegovog uticaja ili ograničavanje stepena neuvažavanja lica, povezanog sa porukom. Ublažavanje neslaganja blisko je povezano sa učtivošću i govornici koji pripadaju kulturama koje karakteriše negativna učtivost primenjuju ublažavanje kako bi izbegli neslaganje. Kako bi se uvažilo lice sagovornika, govornici mogu da

upotrebe različita sredstva ublažavanja: diskursne markere, reči, vreme ili aspekt glagola, sintaksičke konstrukcije, sekvencijalnu organizaciju izlaganja, intonaciju, prozodiju, ili čak tišinu, zavisno od konteksta. U kontrastivnoj analizi, autorka upoređuje jezičke i kulturološke sličnosti i razlike fenomena ublažavanja neslaganja u američkom engleskom i makedonskom jeziku i kulturi.

Poslednja dva rada u ovom drugom segmentu Zbornika diskurs vide kao društvenu komunikativnu praksu i fokusiraju se na ponašanje i stavove govornika. Saša Trenčić u radu *Use of anglicisms, code-switching and grammar mistakes in spoken discourse of the first generation of Serbian immigrants in Canada* predstavlja deo šireg istraživanja vezanog za analizu diskursa u formi intervjua koji su rađeni sa predstavnicima prve generacije srpskih imigranata u Kanadi u okviru projekta Canadian Diaspora (2008). Na osnovu njihovih stavova o drugim kulturama i karakteristikama Razvojnog modela interkulture osjetljivosti koji je kreirao Milton Benet, ispitanici su pre analize diskursa svrstani u jednu od faza ovog Modela. Potom je urađena detaljna analiza diskursa sa fokusom na upotrebi anglicizama, prebacivanju koda i nalaženju (najupečatljivijih) gramatičkih grešaka koje su ispitanici načinili u toku intervjua. Analizom je uočena veza između pozicije ispitanika u okviru Modela i upotrebe anglicizama, pravljenja gramatičkih grešaka i učestalosti prebacivanja koda. Govornici, ali ovog puta srpskog jezika i njihovi stavovi o jezičkom ponašanju predmet su rada Sanje Vuletić. Polazeći od definicije diskursa kao proizvoda interaktivnog procesa u sociokulturnom kontekstu, odnosno, jezika u upotrebi, autorka je analizirala stavove govornika u manjim sredinama srpskog govornog područja (Šid, Sremska Mitrovica, Šabac) o jezičkom ponašanju govornika u javnoj i privatnoj komunikaciji, o promeni koda, vrednovanju standarda, mesnog govora i žargona, upotrebi neologizama i anglicizama, jeziku medija. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji veza između stavova i posmatranih varijabli kao što su mesto porekla i stanovanja govornika, obrazovanje, uzrast, rod i zanimanje.

Treći segment zbornika *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*, naslovljen *Diskursna vrednost elemenata jezičkog sistema*, sadrži četrnaest radova. Autori se bave lingvističkim istraživanjima morfoloških, leksičkih, sintaksičkih i fonoloških jedinica, konstrukcija i jezičkih fenomena, u jednom jeziku ili kontrastirajući dva (ili čak više) jezika. Iako primenjuju različite teorijske modele, ono što je zajedničko jeste diskursna perspektiva, odnosno sagledavanje konkretnog jezičkog elementa u jezičkom kontekstu i širem kontekstu upotrebe, odnosno diskursu.

Prvih devet radova iz ovog segmenta bavi se fonološkim, morfološkim i sintaksičkim analizama konkretnih jezičkih jedinica ili kategorija, u konkretnim diskursima u cilju otkrivanja diskursnih specifičnosti u upotrebi. Jovanka Milošević razmatra kvalifikativne adverbijalne dopune u političkom diskursu, u radu istoimenog naslova. Oslanjajući se na stanovište da politička aktivnost ne postoji bez jezika, autorka analizira dopune u klauzu uvedene glagolom *ponašati se* i ispituje kojim jezičkim jedinicama se one realizuju, kao i kakva je njihova uloga u političkom diskursu u srpskom jeziku, naročito u polarizaciji *mi – oni*.

Nekoliko narednih radova predstavlja kontrastivna istraživanja, uglavnom engleskog i srpskog jezika. Vladimir Ž. Jovanović i Savka Blagojević u radu *The role of tag questions in English and Serbian interview discourse* istražuju u kom stepenu govornici engleskog i srpskog jezika koriste upitni dodatak (eng. *question tag*) kao komunikativnu strategiju za ostvarenje različitih pragmatičkih funkcija u interakciji sa sagovornikom. U teorijskom modelu analize diskursa i studija roda, primarno Robin Lejkof, autori u empirijskom korpusnom istraživanju ispituju kontekstualizovane upotrebe upitnih dodataka u žurnalističkom registru, u intervjuima muških i ženskih govornika za časopise na internetu. Utvrđeno je da je od četiri osnovne uloge upitnih dodataka identifikovane u literaturi, u oba jezika govornici ih najviše koriste za postizanje efekta epistemičke modalnosti i pospešivanja razmene u diskursu, kao i da je prva funkcija svojstvenija govornicima muškog pola, dok je druga karakterističnija za ženski pol. Pragmatička uloga atenuacije je najčešće primenjivana kada je komunikativni čin bio usmeren prema govornicima muškog pola, dok su govornici srpskog jezika oba pola u najvećoj meri upotrebljavali upitne priveske sa takozvanim izazivačkim implikacijama. Aleksandar Pejčić u radu *Pauses and speech rate as correlates of persuasiveness in Serbian and English political discourse* ispituje uticaj pauza, tempa govora i dodatnih lingvističkih i vanjezičkih faktora na percepciju ubedljivosti, na korpusu isečaka političkih govora srpskih i engleskih političara, metodom testa percepcije i akustičke analize. Ispitanici su na testu percepcije ubedljivim govornicima dala visoke ocene za stručnost, elokvenciju, jasno i precizno izražavanje, harizmu i zanimljivost, dok je akustičkom analizom utvrđena korelacija između ubedljivosti i trajanja pauza, ali i zavisnost od tipa sintaksičkih struktura. Pored toga, ubedljiviji govori su se odlikovali i bržim tempom, a primećene su i interlingvalne razlike u upotrebi analiziranih prozodijskih elemenata,

Naredna dva rada bave se modalnošću. Predrag Novakov u radu *Modalni glagoli u engleskom i srpskom naučnom diskursu*, kombinujući teorijske postavke o kategoriji modalnosti i analize diskursa, proučava modalne glagole kao specifične diskursne markere kojima autori tekstova naznačavaju stav prema propozicionom sadržaju, odnosno svoju uverenost, sumnju, ograđivanje u vezi sa tim sadržajem. Modalni glagoli svojim epistemičkim i deontičkim značenjima s jedne strane izražavaju autorov stav, a sa druge pružaju mogućnost da se označi i intenzitet tog stava. Razmatrajući modalna značenja i intenzitet modalnosti kao moguće odlike naučnog diskursa na engleskom i srpskom jeziku, na korpusu lingvističkih naučnih tekstova na srpskom i engleskom, autor razmatra i razlike između engleskog i srpskog dela korpusa. Takođe iz kontrastivne perspektive, Dragana Bajić se u radu *Модалност дискурса и у дискурсу* bavi modalnošću u španskom i srpskom diskursu. Autorka analizira način na koji se sintaksički i semantički kodira i dekodira poruka sadržana u govornom činu, naročito kada joj značenje nije doslovno, i šta se, kada i zašto od raspoloživih jezičkih sredstava bira da se namera prenese tačno, a pripada glagolskim sistemima posmatranih jezika.

Sledeća četiri rada bave se sintaksičkim fenomenima iz perspektive diskursa. Željka Babić u radu *Exploring topicalization in discourse* istražuje različite konstrukcije topikalizacije u engleskim prevodima Andrićevih dela, u cilju pronalaženja trago-

va diskurzivnih i metadiskurzivnih tumačenja odabranih primera korišćenja fokusa kako bi ustanovila mogućnosti prenošenja posebnih inter i intratekstualnih slojeva koji su sasvim jasno primetni pri interpretaciji na površinskom nivou. Vladan Pavlović nudi analizu jednog specifičnog tipa zavisnosloženih rečenica, iz diskursne perspektive. Rad *'I'm afraid there's no subordinate clause here' – on the status of some 'adjective complement' clauses from discourse perspective* testira hipotezu da se konstrukcija tipa *upravna klauza + zavisna nominalna klauza u funkciji pridevske dopune* (kao u primeru iz naslova), može, pod određenim uslovima, posmatrati i kao monoklauzalna struktura, koja bi se sastojala od: 1) epistemičke parenteze (npr. *I am afraid*), koja je značajna pre svega za diskursnu interakciju i shodno tome ima podređeni status iz diskursnog ugla, i 2) upravne (pre negoli zavisne) klauze (kao u ostatku primera iz naslova), kojom se iznosi sadržaj koji je značajniji iz diskursnog ugla. Autor navodi četiri grupe dokaza, ali i skreće pažnju i na ograničenja i potencijane probleme ovakve analize, kao i na odgovarajuće pedagoške implikacije. Rad iz sintakse norveškog jezika *Strukturisanje uzročno-posledičnih odnosa u diskursu norveških novinskih vesti* autorke Sofije Bilandžije i Zorice Kovačević ima za predmet primarno *verbalne* kauzativne i dekauzativne konstrukcije, analizirane na materijalu novinskih vesti ekscerpiranih iz dva vodeća norveška dnevna lista, *Aftenposten* i *Dagbladet*. Autorke identifikuju i analiziraju tipove kauzativnih konstrukcija, kao i njihov odnos prema ostalim načinima kauzalne organizacije teksta. Analizira se način na koji kauzativna semantika, u kojoj se kauzator aktualizuje ili samo kao inicijator radnje (koju zapravo sprovodi drugi entitet) ili kao efektor celokupne radnje, može pripisati odgovornost učesniku situacije. Još jedan rad bavi se izvesnim sintaksičkim, ali i fonološkim fenomenima. Miloš D. Đurić u radu *Neki aspekti engleskog diskursa elektrotehnike* u prvom delu rada analizira ponašanje višechlanih konstrukata u diskursu elektrotehnike koje se ispoljava na prozodijskom nivou (npr. varijacije visine tona i tempa, koje smo akustički analizirali na materijalu usmenog diskursa elektrotehnike). U drugom delu rada analizira specifičnosti na sintaksičkom nivou, kao što su odstupanje od kanoničkog redosleda elementa u rečenici/iskazu u pisanom i usmenom diskursu elektrotehnike.

Nakon radova koji su se bavili morfološkim, fonološkim i sintaksičkim jedinicama, sledi pet radova kojima je u fokusu leksika, bilo da se radi o leksici koja je karakteristična za neke diskurse, ili za čiju je interpretaciju potrebno sagledati je u diskursnoj upotrebi. Jelica Tošić se bavi kolokacijama u diskursu zaštite životne sredine, budući da je to oblast koja pokriva široko prihvaćene ciljeve kao stratešku politiku koja je važna za globalnu zajednicu. Razvijene tehnologije su od suštinske važnosti za moderan svet, ali one uglavnom izazivaju zagađenost. Sa druge strane, nije moguće ignorisati probleme u životnoj sredini zato što oni pogađaju svakoga u celom svetu. Znajući to, zagađivači izmišljaju jezik kojim se ublažavaju negativne posledice njihovih aktivnosti. Ovaj rad se fokusira na najčešće kolokacije u diskursu zaštite životne sredine da bi pokazao kako se pomoću njih formira ekološka svest i, eventualno, opravdava današnja praksa. Od životne sredine do hleba koji život znači stižemo do rada Snežane Gudurić *XJIEB y фpанцyскoм и cрпскoм jeзикy – кpатaк yвoд y этнoгpафију гoвopа*. U radu se reč *hleb*, koja označava jednu od osnovnih životnih namirnica u mnogih naroda, posmatra, u širem smislu, kroz prizmu teorije kulturnog scenarija, i u užem smislu, kroz prizmu

etnografije govora u francuskom i srpskom jeziku. Oba posmatrana jezika, pored opšte lekseme *pain / hleb* (u generičkom značenju) imaju i niz drugih reči kojima označavaju različite vrste ove namirnice u zavisnosti od njenog sastava i/ili oblika, dijalekta u kojem se javljaju, ali i od neposredne komunikativne situacije u kojoj je sagovornici upotrebljavaju, kao i od specifičnog diskursa uslovljenog kulturološkim kontekstom u kojem se pojedine vrste hleba pripremaju i koriste. Autorka je u kontrastivnoj analizi korpusnog materijala prikazala osnovne leksičke inventare za označavanje različitih vrsta hleba u dva jezika i ukazala na različite dimenzije i govorne situacije u kojima se imenica *pain / hleb* javlja.

Još jedan mogući pristup analizi leksike vidimo u radu Jovane Jovanović *Лексема страх у књижевном и разговорном дискурсу српског језика*. Autorka je, sa kognitivističkog aspekta, istražila kako se konceptualizuje STRAH u srpskom jeziku, uz poseban osvrt na ispitivanje specifičnosti koje karakterišu konceptualizaciju ovog pojma u književnom diskursu u odnosu na razgovorni. Ona takođe ispituje koje pojmovne metafore i metonimije za razumevanje STRAHA upotrebljava pisac u književnoumetničkom tekstu, i da li se i na koji način one razlikuju od metafora i metonimija aktivnih u konceptualizaciji STRAHA u razgovornom diskursu. Na kraju, autorka ispituje i na kom nivou opštosti metafore pomoću kojih je strukturiran pojam STRAH prestaju da budu deo kolokvijalnog govora i prelaze u kategoriju stilskih figura u književnoumetničkom tekstu.

Poslednja dva rada u ovom segmentu bave se uvek provokativnom opscenom leksikom, koristeći komparativno-kontrastivni pristup. Predrag Mutavdžić i Ana Sivački analizom sprovedenom na odabranom korpusu, u ovom radu razmatraju opsceni diskurs u balkanskim jezicima, kao jedan od nedovoljno istraženih spoljningvističkih aspekata u okviru savremenih lingvističkih proučavanja i to u cilju utvrđivanja stepena njihove leksičke podudarnosti i nepodudarnosti. Iako nesrodni, balkanski jezici sadrže i izvestan broj univerzalnih leksičkih i formalno-gramatičkih elemenata opscenog leksičkog fonda, na osnovu kojih ih je moguće svrstati u nekoliko različitih kategorija. S druge strane, semantičkom analizom zasnovanom na leksičkom fundusu koji ulazi u sastav opscenog diskursa kod jezika obuhvaćenih analizom, moguće je izvršiti i podelu u dve osnovne grupe: one s gotovo neograničenim leksičkim fondom koji ulazi u sastav opscene leksike i one gde je takav fond ograničen. U radu *Дискурзивна вредност опцене лексике у француском и српском језику* Ivan N. Jovanović kontrastivno analizira ovu leksiku sa ciljem da ustanovi sličnosti i razlike koje postoje u toj oblasti u jezičko-kulturološkom kontekstu. Korpus je ograničen na opscenu leksiku koja se odnosi na ljudske fiziološke potrebe, budući da je u oba jezika reč o izuzetno bogatom leksičkom fondu, a konkretna opscena leksika je klasifikovana u pet kategorija: imenice, glagoli, izrazi, poslovice i psovke.

Četvrti, poslednji segment zbornika *Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*, naslovljen *Diskursna perspektiva u nastavi stranih jezika* sadrži šest radova u kome autorke razmatraju značaj i mogućnosti primene različitih diskursnih pristupa u nastavi stranih jezika.

Marija Stojković u radu *Using the Sinclair and Coulthard model of discourse analysis for examining classroom communication in university level ELT* ukazuje na značaj interakcije u učionici za nastavni proces i razmatra vrednosti modela analize diskursa u nastavi koji predlažu Sinkler i Koltard (Sinclair i Coulthard, 1975), za objektivne analize i identifikovanje nastavnih elemenata koje treba poboljšati. Autorka predstavlja empirijsko istraživanje u skladu sa teorijskim modelom i, šire, razmatra primenu ovog modela analize diskursa za evaluaciju interakcije u nastavnom procesu u zavisnosti od datog konteksta. I Jasmina Đorđević se bavi komunikacijom u nastavi na univerzitetskom nivou, u radu *The negative transfer of social media discourse in formal email correspondence between students and their teachers*. Definisavši diskurs društvenih medija kao usmenu ili pisanu komunikaciju koja uključuje društveni element, a izvodi se putem društvenih medija, autorka empirijski istražuje tezu da, uprkos brojnim poboljšanim mogućnostima komunikacije, postoje i nesporni efekti koji se ogledaju u negativnom transferu neformalnosti i prisnosti u akademskoj korespondenciji koja bi inače trebalo da bude formalna. Ovakav transfer je naročito očigledan u korespondenciji studenata sa svojim predavačima putem i-mejla gde neformalnosti i prisnost ponekad prelaze granice osnovnih konvencija.

U poslednja četiri rada u Zborniku razmatraju se elementi pragmatičke kompetencije, diskurskog i kulturološkog znanja koji su potrebni u savremenoj nastavi stranih jezika. Sabina Halupka-Rešetar u radu *EFL learners' pragmatic competence in addressing the interlocutor* istražuje stepen razvijenosti pragmatičke kompetencije studenata engleskog jezika na primeru verbalne agresije u oslovljavanju sagovornika. S obzirom na velike kulturološke razlike između maternjeg jezika ispitanika (srpski ili mađarski) i ciljnog jezika (engleski) u pogledu onoga što se može reći u određenim situacijama, početna hipoteza istraživanja bila je da će ispitanici češće upotrebiti invektiv u obraćanju sagovorniku koji je istog ili nižeg stepena društvene moći od ispitanika, te da će ova tendencija biti uočljiva i u ciljnom jeziku, budući da nastava stranog jezika ne uključuje osposobljavanje učenika za upotrebu verbalne agresije. Na osnovu eksperimentalnog istraživanja autorka potvrđuje hipotezu da je pragmatička produkcija studenata engleskog jezika u (verbalno agresivnom) oslovljavanju sagovornika u potpunosti rezultat transfera sa maternjeg jezika. Pedagoške implikacije jasno ukazuju da nastava stranog jezika u znatno većoj meri mora uključivati i pragmatičke i diskursne elemente, naročito onda kada postoje velike razlike između maternjeg jezika učenika i ciljnog jezika. U sledeća dva rada fokus je na nastavi engleskog jezika struke, koju takođe treba upotpuniti elementima koji će razviti diskursnu kompetenciju kod studenata. U radu *ESP students as spoken discourse analysts – taking the language from the textbook and making it real* Daniela Kirovska-Simjanoska sprovodi analizu diskursa kao nastavnu tehniku u nastavi engleskog jezika struke. Osnovna ideja proizašla je iz činjenice da prilikom učenja stranog jezika studenti imaju malo prilika za interakciju sa govornicima kojima je dati strani jezik maternji i nisu dovoljno izloženi tom jeziku izvan okvira učionice, pa su studenti analizirali autentični jezički materijal tako što su popunjavali upitnik o verbalnoj komunikaciji: veznike, reakcije sagovornika, ponavljanja i lažne početke, kao i neverbalne informacije: pogled, držanje i facijalne ekspresije. Marijana Marjanović Apostolovski u radu *Discourse perspective*

in English for Specific Purposes course design prepoznaje potrebu za akademskim kursovima engleskog jezika za posebne namene (ESP) koji nisu ograničeni samo na stručni vokabular već su usmereni da pripreme učenike za buduću profesionalnu komunikaciju i pruže im veštine koje se mogu dalje prenositi, a koje se smatraju neophodnim za njihovu struku. Autorka detaljno razmatra pristup ESP kursovima i dizajnu programa iz perspektive diskursa, koji predstavlja preduslov za redefinisanje uloga i promovisanje samostalnog učenja jezika.

Zbornik zaključuje rad japaniste Milice Jotov *Neophodnost uključivanja i kulturoloških komponenata u analizu diskursa* u kome autorka polazi od premise da je jedan od ciljeva analize diskursa utvrđivanje zakonitosti uspješne konverzacije, sa težnjom da se nesporazumi i nerazumevanje u komunikaciji svedu na minimum. Što je veća jezička i kulturološka udaljenost u interakcijskim odnosima (kao u japanskoj i srpskoj lingvističko-kulturološkoj analizi), to su pretpostavke i pravila sagovornika različiti, sa očekivanim negativnim reperkusijama na sam tok konverzacije. Bez poznavanja kulturne pozadine jednog jezika nema ni njegovog pravog razumevanja. Poređenje kultura u kojima se dva jezika realizuju olakšava pronalaženje adekvatnih prevodnih ekvivalenata, a apsolutna nepodudarnost je relativno retka, čak i kod veoma udaljenih jezika između kojih nema neposrednog kontakta, kao što su srpski i japanski. Autorka ilustruje svoje teze brojnim primerima iz japanskog, pri čemu za većinu pozdravnih fraza ne postoji pandan u srpskom.

Puni uvid u kompleksnost tematske konferencije *Jezik, književnost, diskurs* može se steći ukoliko u ovom uvodu ukratko predstavimo i drugi tom zbornika, pod naslovom *Jezik, književnost, diskurs: književna istraživanja*, koji sadrži četrdeset i tri odabrana rada iz oblasti proučavanja književnosti i kulture. Ovi radovi, izloženi u okviru književnih sekcija, u književnom tomu Zbornika grupisani su u četiri celine, koje odražavaju tematske fokuse koji su bili zanimljive autorima:

- Diskurs u književnosti i kulturi;
- Diskurs u feminističkoj književnosti;
- Dva tipa diskursa: u književnosti za mlade i istražni diskurs;
- Pisac i individualni diskurs.

Prvi skup od šesnaest radova nije bilo lako zaodnuti jednom temom, *Diskurs u književnosti i kulturi* jer su u pitanju veoma raznorodni pristupi: od istraživanja ljubavnog diskursa, preko filozofskih razmatranja, do razmatranja različitih diskursa u pojedinačnim kulturama, ali nam se ipak čini da ovi radovi imaju jednu zajedničku nit. Prva dva teksta ovog segmenta Zbornika bave se diskursom ljubavi. Vladislava Gordić Petković piše na temu ljubavnog diskursa u književnosti i razmatra pojam Terija Igltona „jezička inflacija“. Iglton tvrdi da su poredak sveta i poredak reči u stalnom potencijalnom sukobu, te da uređen politički sistem neposredno uslovljava stabilnost jezika. Retorička obmana nastaje zbog toga što se svet i reč ne poklapaju; jezički znak ne otelovljuje pojam, reč ne uspeva da reprodukuje realni svet, te jezik stalno traga za idealnim izrazom između dve krajnosti: minimalizma i jezičke infla-

cije. Najopasniji je tvrdoglavi, utilitarni pokušaj otelotvorenja reči – a to se otelotvorenje manifestuje kroz pokušaj kvantifikacije ljubavi, čemu je u radu posvećena posebna pažnja. Od Čosera, preko Šekspira do savremenog romana na engleskom i srpskom jeziku autorka, iz perspektive filozofije poststrukturalizma, pokušava da da odgovor na pitanje da li je ljubav realno osećanje koje se može posredovati, ili samo projekcija naše imaginacije. Drugi rad je u neku ruku anititeza radu Vladislave Gordić Petković. Mirjana Stošić nastoji da da odgovor na pitanje kako govoriti o govoru ljubavi, u radu pod naslovom *Ksenopoetike Rolana Barta i Viktora Šklovskog – diskurs Ne o ljubavi*. Preplitanjem semiotičkog pristupa Rolana Barta i kritičke analize diskursa, ona se posebno osvrće na koncept „ksenopoetike“ kao analitičke alatke za pristup diskursu (o) ljubavi, kao strategije čitanja stranog, začudnog i neizrecivog, one margine koja ostaje udaljena od konvencionalnog deiktičkog konteksta govora ljubavi. Kroz kritičku analizu performativnih učinaka govora ljubavi u *Fragmentima ljubavnog govora Rolana Barta i ZOO ili Pismima ne o ljubavi* Viktora Šklovskog, autorka dolazi do zaključka da pismo može sadržati sve stilove, forme, vrste, može biti hibridna forma koja treperi na granici između dokumentarnog i fiktivnog, i da u vlastitoj ironijskoj strukturi, pismo uvek računa na razgradnju samog pisma, mogućnost samog pisanja, pa i na vlastitu ponovnu izgradnju, van kanona, „uobičajenih narečja“ i van naše „na putu ka ljubavi, izgrađene ljudske kulture“.

Zajednička nit koja povezuje druga dva rada autora Dalibora Kličkovića i Vladimira Perića jeste zainteresovanost za diskurs problematizovanja vrednosti. U radu *Zen budizam kao diskurs prosvetljenja* Kličković objašnjava da je od praktične filozofije koja uči oslobađanju od patnje bivstvovanja u svetu, zen kroz vekove svog razvoja prerastao u jedinstveni diskurs o prosvetljenju, diskurs koji razgradnjom referencijalnog jezičkog smisla nastoji da izazove sumnju u naše predstave o svetu. Ono što nam u jezičkom obliku donosi zen, ne smemo tumačiti kao saopštavanje gotovog značenja, već, paradoksalno, kao diskurs koji se razrešava po određenom ključu u cilju razgradnje konvencionalnog i izgradnje autentičnog smisla. Sa ovog stanovišta, Perićevo gledište na dadaizam slično je Kličkovićevom na zen jer smatra da je dadadiskurs u suštini antidiskurs budući da odbija da stupi u rizičan poredak diskursa. On ne želi da vrši vlastitu kontrolu klasifikacijama, uređivanjima i raspodelama, i zato se prepušta stihiji misli i svesnom vođenju ka samoraspadu. U srpskoj književnosti, dadaistički diskurs svojom entropičnošću ometa poredak diskursa koji je zasnovan na epskoj svesti, patrijarhalnoj kulturi i racionalističkoj ideji napretka odnosno evolucije.

Sledećih šest priloga obrađuje književna dela različitih kultura sa aspekta upotrebe diskursa. *Дискурс као средство у борби за редефинисање културе* prilog je Mirjane Bojanić Ćirković u kome autorka tumači eseje Homija Babe i Ngugija Va Tionga, indijskog i kenijskog esejiste nakon razmatranja stavova Đ. Lukača, T. Adorna, V. Vulf i M. Epštajna. Ona dolazi do zaključka da kod postkolonijalnih esejista „borbenost“ esejističkog diskursa izbija u prvi plan jer on postaje sredstvo borbe postkolonijalnih autora protiv kolonijalnih stereotipa i za afirmaciju sopstvene kulture, rase i nacije. Borba je nužna i mora se voditi najpre diskursom kao oružjem i to na svim frontovima: u jeziku, kulturi, obrazovanju, društvenom uređenju, javnim

institucijama i u politici. Njihovi eseji su pored kritike koja je u njihovoj osnovi postali i apologija razlike i heterogenosti, ne samo na nivou kulture.

Iz Afrike i Azije prelazimo u Japan radom *Japanska književnost u modernizaciji: tipovi diskursa u romanu Snežna zemlja* u kome autori Ljiljana Marković i Marko Božović pokazuju kako kroz međusobne dijaloge glavnih likova u Kavabatinoj *Snežnoj zemlji* možemo uočiti kulturološke promene specifične za period Kavabatino stvaraštva. Prema narativnim teorijama Rolanda Barta, diskurs u Kavabatini delima možemo smestiti u kulturološki kod, po kome je kritička analiza uslovljena poznavanjem kulturološke pozadine kako stvaraoa, tako i njegovog okruženja. Diskurs u romanu *Snežna zemlja* oslikava hijerarhijsku podelu prema polu, starosti i položaju na društvenoj hijerarhijskoj lestvici. Danijela Vasić se prilogom *Različiti tipovi diskursa u začetniku japanskog narativnog žanra monogatari* nadovezuje na prethodni rad i tumačeći *Priču o sekaču bambusa* izvodi zaključak da ona ipak čini zasebnu vrstu, jedinstvenu i originalnu, kako u okvirima japanske, tako i svetske književnosti. Kao takva, zahvalna je za različite vrste proučavanja, a upravo ispitivanja različitih intertekstualnih diskursa i narativnih aspekata mogu pomoći da se istraže naratološke, ali i ideološke perspektive teksta.

Sledeća dva teksta nas uvode u srpsku kulturu. *Филозофски дискурс Ксеније Атанасијевић: књижевност, метафизика и етика* predmet je istraživanja Vladimira Đurića koji želi da pokaže koliko je diskurs prve srpske filozofkinje sasvim blizak diskursu njenih zapadnoevropskih savremenika koji govore o angažovanom pisanju (Sartr), sa-jedinstvu filozofije i književnosti odnosno mišljenja i pevanja (Hajdeger), mišljenju književnosti kao mišljenju (i življenju) *razlike* (Derida) ili o narativnom identitetu (Riker). Ksenija Atanasijević svojim fragmentarnim i stoga efektnim diskursom pomaže napuklom identitetu (post-post) modernog subjekta da nađe svoj etički put i da se samoizgrađenim kritičkim mišljenjem izbori sa moćnim manipulativnim taktikama drugih diskurzivnih praksi: političkih, ideoloških, medijskih itd. *Дискурс као демијуршка метаморфоза песничког бића у српској поезији двадесетог века – смена поетичких парадигми* predmet je promišljanja Sanje Golijanin Elez koja posebno analizira poziciju *pesničkog diskursa* u kontekstu smena poetičkih paradigmi savremenog srpskog pesništva – od tradicionalne poetike neoromantičarske obnove (D. Maksimović, S. Raičković) preko ironijskog i grotesknog potcrtavanja apokaliptičke vizije istorije (M. Pavlović) do egzorcističkog, hermetičkog, oskudnog stiha i pesništva neosimbolističke (N. Tadić, B. Radović) i neoklasicističke orijentacije, kako u intelektualističkoj zadatosti inverzije poetike i lirike (B. Miljković), tako i u širokoj tematskoj zasnovanosti helenske i vizantijske orijentacije (J. Hristić, Ivan V. Lalić) i težnje ka duhovnom kontinuitetu.

Iz srpskog pesništva prelazimo na američko preko jednog od njenih najpoznatijih predstavnika, Volta Vitmana, kroz prilog Bojane Aćamović *I speak the password primeval – Vitmanova iskonska lozinka za promenu američkog poetskog diskursa*. Priloženi rad se fokusira na elemente novoga u Vitmanovoj poeziji imajući u vidu uticaj koji je izvršio na potonje generacije pesnika kako Amerike tako i Evrope. Ukazivanjem na način na koji je sa Vitmanom promenjen diskurs američke poezije, autorka ukazuje i na način formiranja temelja za savremeno pesništvo. Poslednja

grupa od šest radova uglavnom je fokusirana na kulturološka pitanja. Monika Bala u tekstu *Diskurzivna konstrukcija etničkog identiteta u usmenim autobiografijama bukovinskih Mađara* odgovara na pitanje na koji način život u multikulturalnoj zajednici utiče na konstrukciju sopstvenog i kolektivnog etničkog identiteta polazeći od hipoteze da je svaka životna priča konstruisana kroz autobiografsko sećanje u narativnoj formi. Rad se posebno fokusira na aspekte ličnog i kolektivnog identiteta autobiografskog diskursa kao i na elemente autentičnosti, jezika i tradicija sekeljskih predaka kao osnovnih vrednosti kulturnog i etničkog identiteta u okruženju kulturne i jezičke hegemonije većine. U sledećem prilogu pod naslovom *Етика брижності или захтев за преименовањем* Snežana Grujić razmatra mogućnost pojašnjenja teorijskog diskursa uz terminološko razlikovanje u tzv. etici brige. Naime, autorka predlaže da bi pojam „etika brige“ trebalo da bude zamenjen adekvatnijim „etika brižnosti“. Kao etika koja ukazuje na važnost vrline za ostvarenje moralnog ideala i važnost uspostavljanja oblika etičkog delovanja zasnovanog na altruističkim odnosima, etika brižnosti je našla široku primenu u mnogim oblastima savremenog društva. Sa druge strane, Endriju Hodžis u svom radu *Narativi o devedesetim: diskurzivne hegemonije naučnika i naučnica u Beogradu i Zagrebu* analizira narative naučnika i naučnica o putanji prirodnih nauka tokom devedesetih godina, fokusirajući se na uspostavljene „nacionalne“ postjugoslovenske hegemonije. Autor zaključuje da su se razlike u tumačenju postojanja jugoslovenskog „mi“ reflektovale na postsocijalističku hegemoniju delimično uspostavljenu kroz „demokratske“ promene, koje ne samo što nisu videle proizvodnju kulturne razlike kao problematičan proces, već su ga i učvrstile. Još jedan prilog koji se bavi nacionalnim identitetom jeste rad Milene Kostić *Use of Scots in institutional discourse: examples from the poetry of Macdiarmid, Leonard, Lochhead and Morgan* u kome autorka naglašava ideju da bilo koji vid kreativnog pisanja i javnog izlaganja predstavlja politički čin. Zajednička polazna tačka u poeziji ovih raznovrsnih umetnika jeste da se škotski jezik konstantno zanemaruje i odbacuje kao punovažan oblik oficijalnog izražavanja, a da je pri tome kontinuirano interesovanje za relevantnost škotskog jezika u procesu razumevanja škotskog identiteta neophodno. Iz škotske kulture, tekst Ane Kocić *(Re)defining the discourse of discrimination: representations of African Americans in American film* uvodi nas u probleme američke kulture sa ciljem da preispita prakse predstavljanja koje se koriste u savremenim holivudskim filmovima i njihov potencijal za podriivanje i transformisanje ukorenjenih stereotipa o Afroamerikancima. Naglasak je na razvoju stereotipa o Afroamerikancima u američkom filmu i njihovoj upotrebi u legitimizaciji, širenju, a odskora i podriivanju, diskriminatornih praksi. Donekle sličnim pitanjem bave se i Aleksandar Petrović i Marija Stepanović u prilogu *Ethnic stereotypes in the discourse of former-Yugoslav TV and cinema*. Njihov rad se bavi analizom određenih scena iz televizijskih serija „Složna braća“ i „Crni Gruja“ i filma „Balkankan“, kako bi se napravio pregled stereotipnih prikaza etničkih grupa bivše Jugoslavije koji se u njima pojavljuju, odredila uloga tih prikaza u pomenutim primerima filmskog i televizijskog diskursa, i, konačno, dokazalo da je poznavanje diskurzivnih praksi ovih kultura (diskursnih zajednica) od suštinske važnosti u procesu „pravilne“ interpretacije ovih primera umetničkog diskursa (tekstova).

Ovim tekstom zaokružuje se celina kojoj je mogao biti dat samo veoma uopšten naslov *Diskurs u književnosti i kulturi* da bi se povezali prilozi koji se bave veoma različitim formama diskursa u nekoliko različitih kultura i njima pripadajućim književnostima.

Sledeći segment zbornika *Jezik, književnost, diskurs: književna istraživanja* tiče se teme koju je mnogo lakše identifikovati: ženskim pismom i njegovim diskurzivnim oblicima. *Diskurs u feminističkoj književnosti* obuhvata sedam radova koje je priložilo sedam autorki, što samo po sebi može biti zanimljiva tema istraživanja. Petra Mitić, Jelena S. Mladenović, Danijela Prošić Santovac, Jelena Petrović Desnica, Ana Mrnjavac, Milena Čomić i Danica Milošević proučavaju feministički diskurs iz različitih perspektiva i u različitim kontekstima. U istoimenom radu Petra Mitić vidi feministički diskurs kao kritiku politike moći i naglašava da je dubinsko sagledavanje problematike roda suštinski važan deo feminističkog diskursa zbog čega se neke feminističke teoretičarke vraćaju mitu i antičkoj drami i u njima pronalaze značenja koja ukazuju na pogubnu ideološku matricu prve i najznačajnije hijerarhije koja se uspostavlja na relaciji priroda / kultura, kada se principu logosa dodeljuje uloga da upravlja, razvija i štiti kulturu. Posledice ovakvog toka razvoja zapadne civilizacije prikazane su u radu Jelene Mladenović *Проблем мизогиног дискурса у поезији Новице Тадића* gde mizogini diskurs predstavlja rezultat posebne upotrebe jezika koji stvara značenja u opsegu sasvim specifičnih oblika nenaklonosti, mržnje, odbojnosti i nepoverenja prema ženama. Razmatranjem upotrebe jezičkog materijala u prikazivanju žene u Tadićevim pesmama ukazuje se na širok spektar pesničkih slika konstituisanih uz pomoć grotesknog modusa, unižavanja i posebnog vida komike koja ga prati, pa sve do (problematičnog) obožavanja ženskog principa onda kada se prelazi na područje sakralnog i kada je on ovaploćen u liku Bogorodice kao subjektive lične spasiteljke. Koliko je teško odupreti se ukorenjenom patrijarhalnom pogledu na svet ilustruje i Danijela Prošić Santovac u prilogu *When discourses overlap: ambiguity of female power in Jay Williams' The Practical Princess and Other Libarating Fairy tales*. Iako je Vilijams jedan od prvih muškaraca sa feminističkim pogledom na svet čije su se priče pojavile čak i pre feminističke debate o porukama inkorporiranim u tradicionalne bajke, sadržaj nekih njegovih priča podriva željene poruke, neprimetno podržavajući patrijarhat kroz karakterizaciju i upotrebu jezika koji je ograničen svojim poreklom iz patrijarhalne kulture. Ovo takmičenje diskursa u tekstovima dovodi do kakofonije različitih glasova, od kojih ponekad, nažalost, neki neplanirano dobijaju na značaju. Glas koji je u srpskoj književnosti ostavio značajan trag jeste glas junakinje *Petrijinog venca* Dragoslava Mihailovića. Jelena Petrović Desnica obraća mu posebnu pažnju u prilogu *Petrijin „ženski svet“* sa namerom da pokaže kako se kroz upotrebu i frekventnost određenih pojmova u specifikovanim kontekstima izgrađuje i reprodukuje Petrijin (ženski) identitet, pogled na svet i vlastito mesto u njemu i sagledava i vrednuje ženska „sudbina“ u posleratnoj Jugoslaviji kroz različite jezičke strategije u okviru neprevladanog patrijarhalnog kulturnog modela uprkos zvanično proklamovanoj egalitarnoj ideologiji. Položaj žene u američkom društvu s kraja 19. veka prikazan je u kratkoj priči *Žute tapete*

Šarlotte Perkins Gilman koju analizira Ana Mrnjavac kao ilustrativni primer samog početaka feminističkog diskursa. U tekstu *The silenced discourse in Charlotte Perkins Gilman's „The Yellow Wallpaper“* suzbijanje kreativnosti jedne žene postaje simbol frustrirajućeg položaja žene u patrijarhalnom društvu zbog čega feministkinje kasnije razotkrivaju ideološke mehanizme kojima je književnost bila na strani patrijarhalnog društva, te započinju diskurs o ženskoj književnosti i ženskom pismu. Sa druge strane, Milena Čomić prikazuje ženski diskurs u savremenom trenutku u prilogu *The metamorphosis of 'Lolita' identity within the transformed gender discourse*, odnosno transformaciju ženskog identiteta Nabokovljeve Dolores Hejz u performativni, a potom i fluidni identitet Albaharijeve Čerke. Prvobitno posmatran kao feminini identitet isključivo modelovan preko muškog označitelja, „Lolita“ identitet biva predstavljen kao opozicija muškom naratoru. Autorka smatra da je preispitivanjem pozicije i pouzdanosti naratora, kao i promenom teorijskog okvira posmatranja, „Lolita“ identitet moguće posmatrati izvan pomenutih nametnutih okvira. Na kraju ovog segmenta Zbornika, Danica Milošević sagledava ženske likove u distopijskim romanima u radu *Possibilities of female discourse in dystopian context* sa ciljem da pokaže primere energičnog, neočekivanog i potencijalno subverzivnog ženskog diskursa u distopijskom kontekstu, koji pojedine junakinje ne oklevaju da upotrebe kako bi ispitale vrednosti patrijarhalne kulture, čak iako ih takav napor može preobraziti u društvene izgnanike ili političke protivnike. Zaključak da je politički komunikativni čin žene smišljeno učinjen marginalnim kako bi se patrijarhalna društvena stabilnost održala neokrnjenom validan je za sve priloge u ovom odeljku i ujedno razlog za dalja proučavanja feminističkog diskursa u književnosti.

U trećem segmentu zbornika *Jezik, književnost, diskurs: književna istraživanja* nalazi se šest radova koji obrađuju dva tipa diskursa, zbog čega je naslov ovog segmenta *Dva tipa diskursa: u književnosti za mlade i istražni diskurs*. Danijela Petković i Jelena Veljković Mekić proučavaju književni diskurs u tri romana za mlade koji pripadaju različitim periodima, ali odražavaju sličan stav prema institucijama vladajućeg sistema. Pod zanimljivim naslovom „*They wouldn't live to be birds always, would you, mother?*“: *Victorian post-romantic-christian discourse of childhood spirituality in George Macdonald's At the back of the North wind* Danijela Petković razmatra roman Džordža Mekdonalda iz 1871. kao proizvod ali i doprinos specifičnom diskurzivnom konstruisanju dece i detinjstva u viktorijanskoj kulturi, onom koje se naslanja na arhetipsku figuru deteta kao „otvora ka božanskom“ u kombinaciji sa hrišćanskom svetom decom i postromantičarskom sentimentalnošću prema detinjoj nevinosti. Autorka potvrđuje tezu da su i „dete“ i „detinjstvo“ konstrukti odraslih koji se pre svega koriste u njima važne svrhe. U potpuno istom duhu, Jelena Veljković Mekić posmatra književni diskurs u službi kritike društvenih institucija i ideoloških sistema u romanima *Mi deca sa Stanice Zoo* i *Povratak na pravi put* u prilogu sa tim naslovom. Književnost se u slučaju i jednog i drugog romana javlja kao mogućnost za delimično rešenje problema kroz poruku koja će biti preneti

dalje i kroz humanistički diskurs koji kao produkt umetnosti predstavlja suprotnost surovoj realnosti.

Pažnju sledeće četiri autorke zaokuplja istražni diskurs kojim se one bave na različitim korpusima i oslanjajući se na uvide više teoretičara: na Fukoovu panoptičku teoriju disciplinski organizovanog društva, na teorijske postavke Džozefa Kembela, Bahtina, Spivakove, Bodrijara, Čomskog, kao i na postulate studije Dragana Boškovića o istražnom postupku u književnosti i na nalaze Bojana Jovanovića. Romani Džulijana Barnsa i Meše Selimovića predmet su prva dva rada u ovom delu. Lena Tica u prilogu *Istražni diskurs, istina i fikcija u Floberovom papagaju Džulijana Barnsa* je zajedno sa glavnim junakom zaokupljena problemom statusa znanja, nedokučivosti prošlosti, neadekvatnosti jezika i nerazmrsivom igrom istine i fikcije koja se pojavljuje kao jedini rezultat istraživanja prošlosti i pokušaja spoznaje drugog, ali i sebe samog, tako da je sopstvo kreacija diskurzivnih sila čija prava suština ostaje neuhvatljiva, jer je zauvek prebojena subjektivnošću onoga koji govori. Ana Stanković, pak, smatra da u totalitarnom sistemu govor marginalizovanih o istini i pravdi, kao terminima istrage (pored optužbe, krivice, odbrane, presude i egzekucije), predstavlja tačku prelaza u novi oblik JA i u novi oblik egzistencije u zajednici. Otvarajući probleme osuđenosti žrtve na „rečito“ ćutanje i mogućnosti verbalnog akta da od žrtve stvori vrhovnog u društvenoj hijerarhiji, rad nastoji da analizom takvog istražnog diskursa u romanima *Derviš i smrt* i *Tvrđava* osvetli pitanja premreženosti javnog i ličnog prostora, mehanizama vlasti i panoptičkog oblika institucionalizovanosti moći zla.

Poslednja dva rada u ovom segmentu *Književnih istraživanja* bave se dramskim stvaralaštvom Stivena Sjuela i Harolda Pintera. Milica Karić uočava metode i tehnike kojima se američka administracija koristi kako bi sprovela svoj rat protiv terorizma u drami *Mit, propaganda i propast u nacističkoj Nemačkoj i savremenoj Americi*. Autorka zaključuje da je uloga književnosti i pozorišta da na svoj način ispituju i istraže one istine koje se od ljudi skrivaju najpre kroz dobro isplaniranu propagandu i manipulaciju, spinovanje vesti, poptuno izvrtanje značenja reči, kao i kroz stalnu prismotru, zastrašivanje i isleđivanje građana koji bi mogli da se eventualno pobune protiv totalitarnih pretenzija imperijalističkih korporacija. Sa druge strane, Tijana Matović u prvi plan postavlja manipulativne dimenzije jezika i njegove proceduralne i društveno-kontekstualne funkcije prikazane u dramama *Precisely, One for the Road, Mountain Language* i *New World Order*. Zaključak je veoma sličan: u savremenom društvu opresivnih globalnih sistema neophodno je suočavanje sa potmulim, manipulatorskim sredstvima kojima se narod drži ili u stanju potlačenosti ili neznanja kao i sa jezikom čija moć da o(be)smisli ljudsku egzistenciju mora ostati u našem vidnom polju, na šta ukazuje i naslov ovog priloga *Teror demokratije u istražnom diskursu poznih drama Harolda Pintera*.

Četvrti segment zbornika radova *Jezik, književnost, diskurs: književna istraživanja* obuhvata trinaest priloga i nosi naslov *Pisac i individualni diskurs* jer se svaki od tekstova fokusira na jednog autora. Vesna Lopičić u tekstu *Literature and the*

discourse of science: Nino Ricci's Darwinism ukazuje na originalni naučni diskurs u kanadskom romanu *Poreklo vrsta* Nina Ričija, oslanjajući se na stavove Brajana Bojda o povezanosti evolucije, kognitivnih sposobnosti i književnosti, a sve u kontekstu darvinističke teorije evolucije. Autorka opisuje evoluciju ne ljudske vrste već jednog pojedinca i istovremeno prikazuje kako Riči spaja naučni i književni diskurs. U nastavku, Sergej Macura se usredsređuje na istraživanje unutrašnje protivrečnosti diskursa koji bi se mogao imenovati kao *održanje suvereniteta carevine*, a koga odlikuju paradigme: *objekata* (invazija, rat, trgovina), *pozicija subjekata* (oficiri, vojnici, državna bezbednost), *pojmovi* (varvari, divljaci) i *strategija* (vojna intervencija, isleđivanje), u prilogu *Dvosmislenost diskursa o varvarima i teleologija njegovog urušavanja: Iščekujući varvare Dž. M. Kucija*. Autor uvodi nužnu raspravu o odnosu diskursa i njegovih eksponenata na poprištu fikcionalnoistorijskih zbivanja služeći se Fukoovom teorijom. *Дискурс сећања – литераризација сећања у романима Зигфрида Ленца Час немачког и Завичајни музеј* naslov je rada Sonje Urošević koja je sebi postavila cilj da ispita u kojoj meri i na koji način Lenc lično i u okviru svog literarnog dela participira u diskursu sećanja budući da on u muzealnim hronotopima svojih pripovesti vidi apel i izazov da preispitujući prošlost sami spoznamo istinu postojanja. Kako moderno sopstvo traži način da putem pisane reči, haosa koji u diskursu neminovno nastaje, dopre do transcendentálnih granica smisla života, predmet je istraživanja Jelena Andrejić u tekstu *Afirmacija života kroz diskurs svakodnevice u romanu Hercog Sola Beloua*. U postmodernom tumačenju teksta, tvrdi autorka, moguće je pronaći one skrivene momente sopstva koji se ne daju prepoznati izvan napisanog. Kada se oni prepoznaju-identifikuju, otvara nam se mogućnost boljeg shvatanja pojmova života i smrti koji prožimaju biće u svakodnevnom postojanju. Roman *Hercog* je adekvatan korpus za analizu ideje da se pisanjem o životu/smrti, potvrđuje bitisanje. Pitanjem sopstva bavi se i Maja Luković u prilogu *(De) konstituisanje sopstva u diskursu stvarnog života Nabokovljevog romana Stvarni život Sebastijana Najta*. Povezujući Rikerov diskurs o (de)konstrukciji sopstva sa Levinasovim diskursom o konstituisanju identičnosti, autorka razmatra i pokušaj Nabokovljevog junaka da sopstveni identitet u Rečenom o Drugom/Istom konstituiše u pokušaju da vrati sopstveno sopstvo i sopstvo Drugog/Istog *s ovu stranu* sadašnjosti, *s ovu stranu* igre bivstva. Petra Pešić, pak, na korpusu romana *Gec i Majer* Davida Albaharija, proučava odnos diskursa istorije i diskursa fikcije na tri različita nivoa. Autorka se u radu osvrće i na značenje reči diskurs u naratologiji, kao i na razliku između istorije i fikcije iz naratološkog ugla. „Hejterski“ *diskurs Hodanja Tomasa Barnharda i Izlaženja Barbi Marković* predmet je izučavanja Save Stamenkovića u istoimenom tekstu u kome istražuje postupke književnog eksperimenta Barbi Marković. Autor se usredsređuje na meru angažovanosti oba romana i njihovu uspešnost u osvetljavanju mana austrijskog i srpskog društva kojima se bave. Nešto užu društveni kontekst, Metohija kao zavičaj i utočište, prikazan je u romanu *Spisak budućih pokojnika* koji analizira Sena Mihailović u radu *Наративни дискурс у романима Данила Николућа*. Temeljnoum razgradnjom diskursa o kome je reč odgovara se na tvrdnju Pola Rikera da čin pisanja predstavlja određen vid uspostavljanja narativnog identiteta, uz akcenat na prepoznatljivom pripovedačkom postupku Danila Niko-

lića označenog pojmom montaže atrakcija. Temom autobiografskog diskursa bavi se i Ljubiša Zlatanović u prilogu *Telo kao knjiga sećanja: autobiografski diskurs u Zimskom dnevniku Pola Oстера* i razmatra na autobiografskom diskursu zasnovan književni pristup telu-kao-knjizi, knjizi sećanja, telu kao objektu koji konstituiše podesan „tekst“ za „čitanje“ njegovih znakova. Takvim fragmentarnim autobiografskim sećanjem, tvrdi autor, Oster kroz telo sagledava i rekonstruiše svoj život i sebe samog, a svojim prisećanjima i meditacijama uvek govori i o nama samima. Dalje, Pekićevo *Zlatno runo* je korpus za istraživanje na temu *Simeonski paranoidni diskurs: od paranoje svakodnevnog života do paranoidne psihoze Simeona Hadžije Jasmine Ahmetagić*. Kroz sudbinu asimilovanih Cincara autorka predstavlja proces nastajanja srpske građanske klase, gde je i paranoja deo kulturnih procesa koji su u vezi sa proizvodnjom identiteta. Paranoidni diskurs, shvaćen ovde kao *interpretativni sistem*, kao *sistem stvaranja značenja* zbog čega prema autorki korespondira samom problemu paranoje, osvetljava kulturološku svest, odnosno poremećaj u svetu o kome taj diskurs referiše. U sasvim drugom registru je rad Bube Stojanović *Дискурс песама за децу Јована Јовановића Змаја*. Ona naglašava da književnost značajno utiče na izgrađivanje jezičke kulture učenika, bogaćenje duhovnog sveta, ali i razvoj kritičkog mišljenja i ispravnog moralnog postupanja. Zmajeva poezija po tumačenju autorke pomaže deci da proniknu u viševekovne istine, otkriju poželjne modele ponašanja i humanog postupanja i izgrade životne modele zasnovane na univerzalnim vrednostima.

Poslednja tri priloga u četvrtom segmentu *Književnih proučavanja* takođe se bave temom diskursa na korpusu pojedinačnih autora, ali na engleskom jeziku. Miroslav Ćurčić proučava *Discursive Reality, Space, and Time in Don DeLillo's Omega Point* u svom tekstu pod tim nazivom. On ukazuje na Pjera de Šardena kao DeLilovu inspiraciju, kao i na problem diskurzivne proizvodnje stvarnosti i njene percepcije oslanjajući se na Bahtinov hronotop, Bergsonov koncept trajanja i na Delezovu teoriju o filmu. Rad koji sledi, *Aspects of Narrative Discourse in Paul Auster's Novels* Darka Kovačevića razmatra aspekte narativnog diskursa u romanima Pola Oстера nastalim u periodu od 1985. do 2009. godine. Kao osnova za ovo istraživanje poslužila je studija Žerara Ženeta *Narativni diskurs: esej o metodi*. I na kraju, Milan Damjanoski je priložio tekst pod naslovom *Discourse Analyses of the Dramatic Monologues of Robert Browning*. Autor objašnjava da je jedan od žanrova koji je najviše doprineo dijalogu između raznih društvenih, ideoloških, naučnih i klasnih diskursa u viktorijanskom periodu bio dramski monolog čiji je tvorac upravo Brauning. Cilj ovog rada bio je da prikaže način na koji ga Brauning koristi kao forum za diskusiju o nekim od najvažnijih pitanja tog doba, naime verskim, društvenim i naučnim.

Kompleksnost i otvorenost pojma diskurs i širina pristupa analizi diskursa odlikava se i u velikoj raznolikosti radova u dva toma zbornika *Jezik, književnost, diskurs*, od koji svaki sadrži po četiri tematske celine, ali svi oni formiraju zanimljiv mozaik tema i pristupa, koji pruža prilično celovitu sliku o tretmanu ovog intrigan-

tnog koncepta i fenomena u akademskim krugovima. Jedan od ciljeva nam je bio, kao organizatorima ovog skupa, da posebno podstaknemo naučnu delatnost među mlađim i nadarenim istraživačima i univerzitetskim nastavnicima, što je jedan od ciljeva Strategije za naučni i tehnološki razvoj, uvodeći ih u akademski diskurs i izdavačku delatnost. Takođe, želeli smo da okupimo kolege sa što više različitih departmana iz što šireg okruženja i omogućimo interdisciplinarnost, kao i da podupremo razvoj naučnoistraživačkog kadra i ojačamo ljudske resurse uspostavljanjem trajne i plodne međuuniverzitetske saradnje. Praksa pokazuje da se naši ciljevi veoma uspešno realizuju, što nam dalje volju da nastavimo. Započeli smo 2007. godine sa temom *politika*, 2008. je to bila *globalizacija*, 2009. *identitet*, 2010. *promene*, 2011. *kommunikacija*, 2012. *vrednosti*, 2013. *marginalizacija*, 2014. *diskurs*, a u 2015. ćemo nastaviti sa temom *značenje*. Vredno pažnje je i da su dosada objavljena i tri zbornika radova kod britanske izdavačke kuće Cambridge Scholars Publishing u 2010, 2012. i 2014. godini.

Zahvaljujemo se svim učesnicima međunarodne konferencije *Jezik, književnost, diskurs* na izloženim radovima i priložima koje su poslali za zbornike.

Zahvaljujemo i Ministarstvu nauke, prosvete i tehnološkog razvoja na pomoći prilikom održavanja ovog i svih prethodnih skupova, a posebnu zahvalnost izražavamo dekanu Filozofskog fakulteta u Nišu, prof. dr Goranu Maksimoviću na svesrdnoj podršci u svakom pogledu.

Niš, februar 2015.

Biljana Mišić Ilić
i Vesna Lopičić